

Позиція НАН України та НВР НАН України щодо видавничої діяльності в умовах російсько-українського конфлікту

Через окупацію Криму та антитерористичну операцію на сході України у структурі та чисельному складі Академії відбулися зміни, що, безперечно, негативно позначилося на всіх показниках її діяльності, у тому числі на кількості видавничої продукції. Зокрема, Відділення наук про Землю НАН України втратило матеріально-технічну базу та частково кадровий склад Морського гідрофізичного інституту та Океанологічного центру (м. Севастополь), Відділу сейсмології Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна (м. Сімферополь), Українського державного науково-дослідного і проектно-конструкторського інституту гірничої геології, геомеханіки і маркшейдерської справи (м. Донецьк). Видавничі показники цього відділення (кількість назв наукових монографій, кількість статей у вітчизняних і закордонних виданнях) у 2014 році скоротились на третину.

Шість періодичних видань розташованих у Криму наукових установ НАН України: *"Боспорські дослідження"*, *"Екологічна безпека прибережної та шельфової зон та комплексне використання ресурсів шельфу"*, *"Матеріали з археології, історії і етнографії Таврії"*, *"Морський гідрофізичний журнал"*, *"Морський екологічний журнал"*, *"Системи контролю навколишнього середовища"* протягом 2015 року було зареєстровано як російські наукові видання. Реєстрацію виконала Федеральна служба з нагляду у сфері зв'язку, інформаційних технологій і масових комунікацій Російської Федерації із наданням відповідного Свідоцтва про реєстрацію засобу масової інформації. Ці видання називають себе спадкоємцями відповідних українських видань, не змінили назв, але ініціювали зміну міжнародних стандартних номерів серійного видання (ISSN), тобто у Міжнародному каталозі Ульріх вони тепер обліковуються як російські. Будь-яких повідомлень щодо перереєстрації НАН України як співзасновник вказаних видань не отримувала.

НАН України звернулася до Міністерства юстиції України за роз'ясненням щодо можливості виходу Академії та її установ як юридичних осіб зі складу співзасновників вказаних видань в односторонньому порядку.

На жаль, у Законі України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" та "Положенні про державну реєстрацію друкованих засобів масової інформації" не передбачено процедури виходу юридичної особи зі складу співзасновників періодичних видань в односторонньому порядку. Але, з огляду на ситуацію, що склалася, Міністерство юстиції України своїм наказом від 7 квітня 2016 року анулювало свідоцтва про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації згаданих видань на підставі ненадходження контрольних примірників видань до реєструючого органу.

Державна інформаційна політика має бути спрямована на формування, ефективне функціонування та захист національного інформаційного простору

як підґрунтя та середовища державного розвитку, на забезпечення інформаційного суверенітету держави.

Тому з метою підвищення ефективності науково-видавничої діяльності Національної академії наук України, а також у зв'язку з перереєстрацією наукових установ НАН України, переміщених із населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють або здійснюють не в повному обсязі свої повноваження, Науково-видавнича рада НАН України листом до відділень НАН України від 28 серпня 2015 року № 33/194-1 рекомендувала оновити та затвердити у новому складі редакційні колегії наукових періодичних видань, співзасновниками яких є Національна академія наук України та наукові установи відділень НАН України. Більшість видань переглянули та відповідно оновили склад редакційних колегій.

Для запобігання будь-яким діям та крокам, які можна було б тлумачити як визнання російського статусу Автономної Республіки Крим та м. Севастополя Президія Національної академії наук України розпорядженням від 05 жовтня 2015 р. № 623 рекомендувала установам, організаціям та підприємствам НАН України та їх співробітникам призупинити співпрацю з науковими та освітніми закладами, що знаходяться на тимчасово окупованій території АР Крим, відповідно до резолюції ГА ООН A/RES/68/262 про територіальну цілісність України від 27.03.2014 та Закону України "Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України".

Але досі трапляються прикрі випадки входження співробітників НАН України до складу редакційних колегій періодичних видань наукових установ, розташованих на тимчасово окупованих територіях і перереєстрованих "Роскомнадзором" як російські.

У зв'язку з появою у міжнародних наукових виданнях деяких наукових статей та публікацій із неправильною афіліацією авторів, наприклад, місцем роботи авторів вказано "Республіка Крим, Російська Федерація", Національна академія наук України звернулася до редколегій міжнародних наукових видань із відкритим листом.

У цьому листі зазначено: Національна академія наук наполягає на тому, що її установи, розташовані на території тимчасово окупованої та незаконно анексованої Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, а також на частині територій Донецької і Луганської областей, тимчасово не підконтрольних українській владі, є українськими науковими установами. На цій підставі редколегії міжнародних журналів, отримуючи статті, мають право вказати на невідповідність їхніх вихідних даних із поясненням: "Автор наукової статті, який мешкає у Криму (на Донбасі), має право самостійно вказувати актуальну інформацію про свої вихідні дані й поштову адресу. Однак журнал вважає, що вихідні дані наукової статті вказано неправильно. Поважаючи міжнародне право та право країни, на території якої розташовані відповідні

наукові установи, редакція зазначає, що Автономна Республіка Крим (Донбас) є частиною України, тимчасово окупованою Російською Федерацією".

Відповідно до офіційної позиції Національної академії наук України, викладеної у відкритому листі НАН України від 26 лютого 2016 р. № 15/445-16 до редколегій міжнародних наукових журналів за підписом віце-президента НАН України академіка НАН України А.Г. Загороднього та голови Науково-видавничої ради НАН України академіка НАН України Я.С. Яцківа, Науково-видавнича рада НАН України пропонує не друкувати в академічних періодичних виданнях статей, у яких відсутні відомості щодо місця роботи автора або вказані невідповідні вихідні дані (наприклад, "Республіка Крим, Російська Федерація"). Тобто, неправильна афіліація є підставою для відмови в опублікуванні надісланих статей.

Науково-видавнича рада НАН України вважає, що у зв'язку з анексією Автономної Республіки Крим і воєнними діями на сході країни робота установ НАН України на зазначених територіях у 2014–2015 рр. фактично була припинена, і тому не має підстав висвітлювати її результати.

Також в умовах російсько-українського військового конфлікту Науково-видавнича рада НАН України рекомендує не публікувати у виданнях, випуск яких здійснюється в межах Програми підтримки журналів НАН України, статей російських авторів, передовсім тих статей, що присвячені дослідженням на окупованих територіях.

Підсумовуючи викладене, наголоимо ще раз на найважливіших моментах:

1. Редакційним колегіям періодичних видань НАН України необхідно вилучити зі свого складу осіб, які працюють на окупованих територіях в наукових установах країни-агресора.

2. Науковцям — співробітникам НАН України — не можна брати участь у роботі редакційних колегій тих періодичних видань, що перереєстровані як російські та виходять друком на окупованих територіях.

3. У періодичних виданнях НАН України не дозволяється публікувати матеріали авторів, які подають некоректні відомості про місце роботи (афіліацію).

4. У періодичних виданнях НАН України, передовсім тих, що включені до Програми підтримки журналів НАН України, не дозволяється друкувати матеріали російських авторів, присвячені результатам досліджень, виконаних на тимчасово окупованих територіях.